

Лариса Жукова

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: ІНСТИТУЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА РЕСУРСИ

Показано роль інституційних ресурсів і обмежень у формуванні національної концепції державного регулювання інноваційного розвитку економіки. Охарактеризовано ризики зниження інституційно-ціннісного статусу економічної свободи під тиском кредиторів та боргу як такого. Розкрито загальні, особливі та специфічні інституційні умови інноваційного розвитку економіки України. Обґрунтовано важливість забезпечення інструментами державного регулювання сприятливого для технологічного розвитку рівня боргового навантаження на українську економіку.

Ключові слова: інноваційний розвиток економіки, державне регулювання, інституційні обмеження, інституційні ресурси, економічна політика держави.

JEL: H10; O11; O17.

Інновації поширюють простір національних альтернатив та дають можливість відійти від не вигідної спеціалізації економіки у світовому господарстві. Завдяки інноваціям країна використовує та розвиває свій людський капітал, сприяє гармонізації умов внутрішнього розвитку та тенденцій глобального конкурентного простору. Сила держави дає можливість концентрації ресурсів на найбільш перспективних, з точки зору національних потреб та можливостей, напрямках технологічного прогресу (Лапко, 1999. С. 95).

Але інноваційний розвиток економіки має не лише переваги, а й породжує багато проблем. Невизначеність поточних та довгострокових результатів технологічних змін примушує політиків, науковців та практиків шукати концептуальні підстави для моніторингу, контролю та обмеження ризиків інноваційного розвитку з використанням інституційних механізмів держави. Як відмічають автори доповіді "The Global Information Technology Report 2016. Innovating in the Digital Economy", сама по собі швидкість змін вимагає від держави, корпорацій та фінансових інститутів швидких і водночас узгоджених дій на підставах довгострокової стратегії¹. Але та-

Жукова Лариса Миколаївна (lnzhukova16@gmail.com), канд. екон. наук; доцент кафедри фінансів і кредиту Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна.

¹ Див.: The Global Information Technology Report 2016. Innovating in the Digital Economy. Silja Baller, Soumitra Dutta, and Bruno Lanvin, editors. World Economic Forum. Geneva. Copyright © 2016 by the World Economic Forum and INSEAD. 307 p. P. 7.

кий стратегічний підхід можливий лише за умови чітких уявлень про цілі, ресурси та механізми державного регулювання. Існує потреба у концептуальному осмисленні саме інституційної складової ролі держави у вирішенні актуальних та довгострокових проблем інноваційного розвитку.

Сучасний спектр поглядів на роль держави в інноваційному розвитку економіки є достатньо широким – від повного заперечення будь-якої користі для економіки від державного втручання до створення чинників технологічного розвитку до обраної державної стратегії та її ефективного втілення. Шумпетеріанська традиція характеризується визнанням вирішальної ролі підприємництва у технологічних змінах інноваційної спрямованості (Шумпетер, 1982). Цінність такого підходу полягає у трактуванні інновацій як органічної складової ринкової діяльності, яка завжди несе в собі потенціал нових комбінацій ресурсів та способів організації. При цьому питання про роль держави та певної моделі інституційного устрою економіки виноситься за дужки. Інший підхід пов'язаний з іменами таких представників сучасної еволюційної економіки як К. Фрімен та К. Перес (Freeman, 1995; Freeman, 2009; Perez, 2002), які звертають увагу на інституційні форми організації технологічних змін, включаючи дослідження та ринкове впровадження їхніх результатів.

Вибір найбільш адекватної моделі, як правило, детермінується ідеологічними уподобаннями вчених та практиків, які пов'язані з різними поглядами на суспільство та його розвиток. Ми вважаємо, що важливе методологічне значення для оцінки можливої ролі державної політики в інноваційному розвитку економіки має питання інституційних обмежень та інституційних ресурсів як важливого інструменту формування сучасних концептуальних підходів в економічній науці.

Теоретичні моделі, крім власного змісту, характеризуються ще обмеженнями, у рамках яких вони мають силу, або, інакше кажучи, є релевантними. Проблема в тому, що автори відповідних концепцій далеко не завжди вказують на межі такої релевантності, а іноді й самі про них не знають. Насправді, аналітичний потенціал будь-яких теоретичних моделей завжди зворотним чином пов'язаний з їх широтою. Чим більше теоретики поширюють межі своїх концепцій, тим менш глибокими є висновки, які можна отримати за їхньою допомогою. Частково це явище описується відомим загальнометодологічним положенням про зворотний зв'язок між широтою поняття та його здатністю глибоко проникати у суть явищ та процесів, що досліджуються наукою.

В аналізі теоретичних принципів дослідження сучасних економічних систем досить часто взагалі не приділяється уваги дослідженням меж, у яких теоретичні моделі зберігають свій потенціал. У результаті ми бачимо таку характерну сучасну ситуацію, як нещадна критика "ринкового фундаменталізму" з боку прихильників більш-менш етатистських концепцій функціонування і розвитку господарських систем, і відповідну

захисну реакцію з боку опонентів у вигляді заперечення будь-якої творчої сили держави в економіці. На наш погляд, значна частина аргументів цієї дискусії пов'язана саме з ігноруванням тих меж, в яких теорія, що критикується, має певний аналітичний потенціал. Зрозуміти теоретичні і практичні підстави комплементарної єдності протилежних наукових підходів можна шляхом чіткої характеристики граничних умов, за якими теорія втрачає можливість коректного відображення економічної дійсності. Якщо стати на такий шлях, можна ідентифікувати обмеження майже для всіх існуючих підходів в економічній науці, без серйозних втрат щодо потреб економічної практики. Тим самим зберігається аналітичний потенціал науки через визнання комплементарної сукупності сучасних моделей без шкоди для необхідної широти охоплення суттєвих процесів і явищ.

Спектр існуючих підходів до ролі держави в інноваційних процесах можна розташувати між двох полюсів концептуальних підстав сучасної економічної науки, які, умовно кажучи, можна визначити як лібералізм та етатизм.

Ліберальні теоретичні моделі зводять роль держави до забезпечення неекономічних умов функціонування ринкових механізмів, які, діючи стихійно, у кінцевому рахунку дають можливість найбільш ефективно (у порівнянні з іншими моделями) розподіляти та використовувати економічні ресурси суспільства. Це торкається й інноваційних процесів в економіці, які через взаємодію ринкових попиту та пропозиції балансують функціонування та розвиток господарчої системи.

Відповідно до таких поглядів, інноваційна діяльність протікає під максимальним впливом невизначеності, у боротьбі з якою і народжуються ефективні інновації. Яка саме інновація буде прийнята ринком, заздалегідь вгадати дуже важко, тому будь-який процент інноваційних витрат є марним. Державі ж притаманно намагання зарегулювати інноваційні процеси, максимально обмежуючи ризикові рішення, що збіднює творчий потенціал інноваційної діяльності. Як вважав Ф. Хайек, претензії державної влади на виключне знання та представлення суспільних потреб, не враховують величезної ролі неявного знання та неявної інформації у функціонуванні складних соціальних систем, які використовуються суб'єктами ринку несвідомо. Тим більш це торкається інноваційних процесів, де роль невизначеного та невідомого є вкрай високою.

Умовами ефективності ліберальної моделі як такої є однорідна, стала та стійка ціннісно-інституційна ідентичність населення, більш-менш високий рівень безособистої довіри в економіці, достатня розповсюдженість поведінкових стереотипів економічної свободи. За цих умов економічні агенти мають відносно невисокий загальний ризиковий фон в економіці, що дає можливість найбільш компетентним агентам брати на себе ризики, вищі за середні, у тому числі й інноваційні ризи-

ки. Оскільки глобальна економіка усуває однорідну ціннісно-інституційну ідентичність як першу межу релевантності ліберальної моделі, то глобалізація неминуче повинна була породити феномен критики "ринкового фундаменталізму".

У ліберальній моделі так званої малої держави принциповим питанням є питання меж припустимого або бажаного оподаткування для фінансування виробництва суспільних благ. Прибічники концепції "малої держави" вважають, що оподаткування для таких цілей (наприклад, загальна освіта) є припустимим, але не обов'язковим. Ф. Хайек відмічав, що, незважаючи на вагомі аргументи на користь державного фінансування загальної освіти, це не свідчить про необхідність монопольного права держави у цій сфері. Якщо ринкова пропозиція таких послуг є недостатньою, то держава може забезпечити платоспроможний попит за рахунок додаткового фінансування споживачів цих послуг, залишаючи ринкову свободу конкурентного постачання (Hayek, 1991).

Саме цей момент (інституційне забезпечення виробництва та сплати суспільних благ) прямо стосується інноваційної політики держави та вибору її інституційних важелів. Якщо новатори використовують будь-яку частину суспільних благ більш інтенсивно, або більш ефективно, ніж інші, чи повинні вони повертати частину свого доходу суспільству у вигляді зниження цін доступу до своїх інновацій для третіх осіб? Безособиста довіра, яка є важливою умовою отримання інвестиційних ресурсів, є прямим наслідком розгалуженої системи інститутів, які забезпечують збереження та накопичення, інвестиції, виконання контрактів, судову систему захисту власності. Фактично, ринкові інновації є фінальним етапом прихованих суспільних ланцюжків створення нової вартості, і той, хто знаходиться на таких фінальних етапах, отримує її більшу частину.

Питання щодо справедливості такого привласнення інноваційної ренти, яка іноді отримує ознаки монопольної, може стати актуальним у контексті швидкого зростання нерівності у сучасному світі. Це зростання випадково або невипадково, але збіглось з новою хвилею інноваційних зрушень, яку ідентифікують як перехід до четвертого технологічного укладу. Декілька парадоксальних інституційних тенденцій останнього часу свідчать про перехідну соціальну ситуацію з можливими непередбачуваними наслідками. Наприклад, власники та засновники найбільш відомих високотехнологічних корпорацій відмовляють фактично у праві на спадщину для своїх нащадків, передаючи її основну частину у спеціальні фонди, що фінансують культурно-освітні, дослідницькі та благодійні проекти. Хоча такі фонди існують уже багато років, прихований або прямий соціальний тиск та відчуження останнім часом примушує новаторів фактично стати на позицію визнання несправедливості виключного привласнення нової вартості, що створюється у сфері високих технологій.

Про негаразди у сфері інституційних механізмів розподілу свідчить також і швидке зростання заборгованості держави і домогосподарств у найбільш інноваційних країнах. Таке зростання є одночасно і процесом, і результатом прихованого перерозподілу економічної влади на користь фінансових суб'єктів та інститутів. Багато з таких процесів можна віднести до неформальних зсувів у фінансових потоках, які залишають зовнішню інституційну оболонку суспільства незмінною, але водночас заповнюють її принципово іншим змістом. Парадоксальним наслідком такого переродження може стати зниження інституційно-ціннісного статусу економічної свободи, яка все більш обмежується тиском боргу як такого. Кредитор завжди зацікавлений у мінімальних ризиках позичальника, до чого його спонукають різноманітні органи нагляду, тоді як інноваційна діяльність потребує оптимальних ризиків (*Мацелюх, Дем'янчук, 2014*).

В умовах зростаючих соціально-інституційних розривів виникають радикальні інституційні новації, які важко ідентифікувати у координатах традиційного протиставлення лібералізму та етатизму. Перш за все мова йде про таку інноваційну інституцію, як безумовний базовий дохід. З одного боку, така "просунута" соціальна гарантія знижує соціальну напругу у суспільстві, підвищує загальний рівень довіри, що сприятиме оптимізації суспільно-економічних ризиків та розширюватиме соціальний простір прогресивних структурно-технологічних зрушень. З іншого боку, відбуватиметься подальший перерозподіл економічної і фінансової влади від домогосподарств на користь держави та корпорацій з непередбачуваними наслідками.

Етатистські моделі виходять із принципової "короткозорості" ринку, який має лише один критерій вибору напрямів технологічних змін – чисту приведену доходність, і тому відкидає суспільно корисні інновації, що забезпечують довгострокові ресурсні, структурні, екологічні або соціальні ефекти. Відповідно до таких підходів держава відповідає за розробку і реалізацію національної стратегії інноваційного розвитку, включаючи фінансування національних стратегічних проектів у найбільш важливих галузях економіки (*Федулова, 2012*).

Особливої уваги заслуговує сучасний підхід в економічній науці, що виходить зі споконвічної комплементарності держави та ринків (В. Геєць, А. Гриценко, П. Єщенко, В. Ліпов), які доповнюють один одного, але не здатні самостійно вирішувати всю кількість проблем, котрі постають перед суспільством, що розвивається за умов невизначеності (*Геєць, Гриценко (ред.) (2015); Єщенко, 2012; Ліпов, 2011*). Такий підхід виглядає як найбільш прагматичний в умовах прискорення інноваційного розвитку світової економіки та посилення тиску невизначеності щодо наслідків технологічних зрушень (ціннісних, соціальних, екологічних). Держава як універсальна форма соціальності виглядає як обов'язковий інструмент селекції та обмеження занадто ризикових інновацій.

Водночас дуже характерною виглядає актуальна риса, яка притаманна всім трьом напрямам концептуального обґрунтування співвідношення держави та ринку у інноваційному розвитку: визнання виключної ролі державно-приватного партнерства. Це може свідчити про взаємну комплементарність самих теоретичних підходів, кожен з яких має право на існування, але при цьому їхня актуальність є функцією часу та стадії життєвого циклу відповідного технологічного укладу у конкретній країні.

Якщо національна економіка знаходиться на стадії відставання від лідерів, які прокладають нові напрями технологічного прогресу, ризики моделі мобілізаційного або модернізаційного розвитку є відносно незначними, оскільки тягар ринкового тестування інноваційних технологій лідери вже взяли на себе. Проблема такого підходу складається у скороченні часу розробки та реалізації інноваційних технологій на початку XXI століття, що робить модель "наздогнати та перегнати" ризиковою вже з інших причин: вона може прирікати країну на відтворення все більш застарілих зразків і постійний стан відставання, який приховується ідеологією безперервної модернізації (Єщенко, 2012). Технології державного розподілу стратегічних ресурсів поступаються у гнучкості та оперативності сучасним ринкам капіталу, тому рано чи пізно така країна переходить у групу аутсайдерів.

З іншого боку, ринкова інноваційна модель в умовах відкритої економіки та глобальних ринків капіталу не може базуватися виключно на приматі національних інтересів та внутрішніх критеріїв. Причина в тому, що внутрішні інтереси та критерії завжди є більш статичними, ніж потреби та можливості глобального інституційно-технологічного середовища. Якщо країна спробує покласти примат національних потреб безпосередньо в системи вибору структурно-технологічних рішень, вона ризикує пройти осторонь деяких нових можливостей і переваг і тому втратити порівняльну конкурентоспроможність.

Але надмірна відкритість в умовах інноваційного розвитку може призвести до відтоку найбільш конкурентоспроможного людського капіталу і супроводжуватися зростанням диспропорцій та розривів, перш за все соціальних. Тому вкрай потрібним є ціннісно-інституційний імунітет, який надає можливість зберігати та розвивати соціально-економічну ідентичність країни в умовах небезпечних шоків і криз та деструктивної зовнішньої конкуренції. Саме національна держава, її суверенітет та інституційна спроможність є складовою такої ідентичності. Інноваційні процеси, які держава спромоглася спрямувати у русло відтворення (або безпосередньо, або у кінцевому рахунку) ідентичності країни, сприяють стабілізації її місця у світовому розвитку.

З точки зору теорії трансакційних витрат для продуктів інноваційної діяльності, частка витрат на пошук інформації, укладання та виконання

контрактів є відносно вищою, ніж у виробництві звичайних товарів. Якщо загальний рівень трансакційних витрат в економіці є більш-менш прийнятним, то фірма-новатор може використовувати переваги високої загальної довіри для укладання контрактів зі специфічними активами.

Таким чином, господарчій системі, що побудована на засадах економічної свободи суб'єктів та їхній конкуренції і включена у процеси технологічного розвитку, від держави потрібно забезпечення таких загальних умов.

По-перше, це забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності через антимонопольне регулювання, бюджетно-фіскальну політику та грошово-кредитну політику. До цих умов слід віднести контроль або обмеження інфляційних/дефляційних процесів; підтримку належної довіри в економіці та суспільстві; обмеження системних ризиків через боргові та пруденційні інструменти держави. Макроекономічна та фінансова нестабільність майже автоматично означає посилення невизначеності у розвитку суб'єктів економіки. Оскільки завжди існує максимальний рівень невизначеності, з яким суб'єкти будь-яким чином здатні впоратися, то макроекономічна і фінансова невизначеність поєднує ті креативні інноваційні ресурси і можливості, які за інших умов могли б використовуватися для інноваційної діяльності.

Водночас, слід відмітити, що якщо антиінфляційна політика має достатнє концептуальне обґрунтування, у тому числі й з позицій виключної ролі довіри до грошей у спрямуванні економічної активності суб'єктів у бік конкурентоспроможних інновацій, то питання боротьби з дефляцією у контексті створення загальних умов інноваційного розвитку економіки досліджені наукою недостатньо.

По-друге, це забезпечення оптимальної відкритості національної економіки та зростання національної конкурентоспроможності через суверенну зовнішньоекономічну політику, включаючи валютно-фінансову та митну складові, захист національного виробника з урахуванням вимог лібералізації світової торгівлі. Сьогодні джерела технологічного розвитку важко ототожнювати з національними системами та інститутами.

Глобальний технологічний простір лише частково може бути описаний як сума національних і міжнародних механізмів створення та ринкового обігу інновацій. Значна частина цього простору є своєрідним неформальним, віртуальним, невідчутним середовищем ідей, зв'язків, мереж, де комбінуються знання, гіпотези, помилки, успіхи та поразки. Серед непередбачуваних результатів технологічного розвитку важливе місце займає саме цей компонент глобальної інноваційної системи, що формується сьогодні. Він є націленим на максимальну асиміляцію невизначеності розвитку зі всіма її ризиками та глобальною небезпекою. Проблема в тому, що національна держава та міжнародні інститути часто не здатні ідентифікувати ці приховані процеси та ризики інноваційного розвитку, які спрово-

можні накопичуватися до катастрофічних масштабів. Розшарування ринкової кон'юнктури під впливом технологічної невизначеності, у широкому сенсі, може породжувати структурну невизначеність, яка загрожує раціональній державній політиці та погіршує загальну суб'єктність.

По-третє, це забезпечення соціального середовища стійким інноваційно-інвестиційним розвитком через чіткий розподіл повноважень та соціальної відповідальності між державою, корпораціями та домогосподарствами. Загроза масового безробіття у технологічно розвинених країнах, технологічно детерміноване зростання соціальної нерівності перетворюють інноваційний розвиток економіки на тягар для все більш широких груп населення. Здатність сучасної глобальної системи впоратися з соціальними викликами інноваційного розвитку може бути швидко вичерпана. Це пов'язано з тим, що в умовах глобальної економіки не існує системи глобальної соціальної відповідальності. Держава, яка кредитує свої витрати за рахунок зовнішніх позичок, а не за рахунок податків населення, схильна відмовлятися від соціальної складової своєї місії. Повернути державу обличчям до платників податків – це питання виживання не лише найбільш бідних прошарків населення, а ще й питання збереження внутрішньої легітимності держави як такої. Втрата внутрішньої легітимності внаслідок глибоких соціальних розривів може супроводжуватися втратою зовнішньої суб'єктності держави та її тотальною технологічною залежністю від занадто рухливого та невизначеного глобального простору.

Суб'єкти всіх рівнів – держава, корпорації, домогосподарства – повинні враховувати, що обмеження (соціальні, економічні, екологічні) є вихідною умовою будь-якої інноваційної політики, а ілюзія їхнього принципового подолання свідчить про неповноту картини світу та призводить до накопичення розривів впритул до катастрофічного рівня. Ці загальні міркування торкаються всіх країн та суб'єктів інноваційного розвитку, навіть якщо деякі з них сьогодні мають можливість приховувати ризики або перекладати їх на інших.

Крім описаних вище загальних умов, держава повинна забезпечити поєднання включення країни у глобальні технологічні зміни з вирішенням конкретних актуальних та історичних завдань, які країна повинна вирішувати для збереження та розвитку національної ідентичності як найглибшої підстави своєї суб'єктності. Йдеться про особливі умови напрацювання та реалізації інноваційної політики на підставах первинності національних інтересів та завдань.

Для України такими особливими умовами інноваційного розвитку є:

– ціннісно-інституційні критерії та обмеження інноваційної діяльності, трансакційні витрати ринку інноваційних продуктів. Світова тенденція до "відключення" соціальних фільтрів інноваційного розвитку може виявитися

кон'юнктурною і змінитися регенерацією ціннісних підстав та обмежень функціонування держав та суспільств;

– інституційна модель української держави, яка включає фактичний та конституційний розподіл повноважень і відповідальності між державою, громадянським суспільством та індивідом (Федулова, 2012). Особлива складність специфічних умов існування сучасної державної конструкції пов'язана з тим, що сьогодні виникає велика кількість різних перспектив та ліній розвитку, які можуть суперечити одна одній. Тому ретроспективний та перспективний інституційний аналіз повинен стати однією з підстав розробки національної моделі інноваційного розвитку;

– соціально-економічна нерівність в Україні у порівнянні з найбільш інноваційними економіками світу та включення інноваційних критеріїв до числа суттєвих у формуванні та реалізації соціальної політики української держави. Завдяки такому підходу створюється можливість більш широко оцінювати витрати та результати соціальних програм української держави, які на сьогоднішній день все частіше підлягають режиму жорсткої економії;

– фактична інноваційна здатність національної економіки та суб'єктів господарювання, домогосподарств і держави з урахуванням міжнародних показників та критеріїв. Державі у своїй інноваційній політиці важливо враховувати різноманітні життєві цикли та різну спроможність суб'єктів до сприйняття інновацій залежно від загальних та індивідуальних циклів, в які вони включені;

– рівень споживання, збережень та інвестицій. Споживча модель економічного зростання, яка почала формуватися в Україні з середини 2000-х років, виявилася дуже обмеженою не лише з точки зору фактичних наявних ресурсів держави та суб'єктів господарювання, а ще й з точки зору принципових структурних вад, які робили її проінфляційною та не інноваційною;

– структура фінансових ресурсів та фінансових потоків. Зайва іммобілізація коштів суб'єктів господарювання у ліквідній формі як спосіб хеджування різноманітних ризиків породжує хронічні дефіцити фінансових ресурсів у потенційних інвесторів та новаторів (Яненкова, 2012). Держава, використовуючи виключні можливості для надання своїм боргам форми ринкових інвестиційних активів, активно розміщує свої облігації серед банків як надійний об'єкт застави для цілей рефінансування, що робить цей актив для банків найбільш привабливим. Але це знекровлює інвестиційні та інноваційні механізми економіки. Тому держава, яка дбає про інноваційний розвиток, не повинна експлуатувати схильність банків та корпорацій до безризикових інвестицій в умовах загальної невизначеності, а навпаки, намагатися всіляко обмежувати такі можливості, приймаючи частку невизначеності інноваційно-інвестиційного розвитку на себе шляхом гарантування загальних умов (стабільність грошей, оподаткування, експортно-імпортна політика);

– рівень внутрішнього та зовнішнього боргу. Зайве боргове навантаження в національній економіці переміщує фінансові ресурси в бік кредиторів та посилює роль їхньої мотивації у виборі напрямів розвитку економіки. Але, як відомо, кредитори вимагають від позичальників мінімальних ризиків, в той час як інноваційний розвиток означає оптимальні, а іноді, і високі ризики. Водночас недостатній рівень кредитування реального сектора в Україні прирікає суб'єктів на самофінансування своєї діяльності та прив'язує їх до сьогоднішніх технологій та ринкових структур. Забезпечити сприятливий для технологічного розвитку рівень боргового навантаження на українську економіку – це складне, але принципово важливе завдання державної грошово-кредитної, фінансової та експортно-імпоротної політики.

Враховуючи трансформаційний стан українського суспільства та його економіки, посилення несприятливих зовнішніх впливів, держава повинна забезпечити і деякі специфічні умови інноваційного розвитку, які випливають з необхідності додержання Україною обраної траєкторії руху до правової держави та соціальної ринкової системи:

– сприяння попиту на інновації у національній економіці через розширене відтворення економічної ідентичності за допомогою інструментів фінансової та грошово-кредитної політики. Принципова невизначеність шляхів глобального розвитку, яка виявилася в останні роки, вимагає від країни вирішення вкрай важкого завдання збереження та зміцнення національної суб'єктності як головної умови безпеки та стійкого розвитку України. Підключення до розв'язання цієї проблеми інструментів та ресурсів інноваційного розвитку може розширити простір історичних альтернатив та сприяти довгостроковому укріпленню національної конкурентоспроможності;

– регулювання технологічного експорту/імпорту як елемент національної стратегії інноваційного розвитку. Обмеженість внутрішніх ресурсів та внутрішнього ринку інноваційної продукції змушує українську державу обрати будь-який варіант "нішової" стратегії, що в умовах швидких змін пов'язано з суттєвими ризиками помилок. З іншого боку, відсутність більш-менш чітких уявлень про майбутню спеціалізацію може привести економіку країни до технологічної фрагментації в процесі включення її у "глобальні ланцюжки" створення доданої вартості. Така проблема вимагає концептуального обговорення у рамках більш широкої національної дискусії, на яку залишається обмаль часу;

– сприяння пропозиції інновацій в національній економіці через промислову, технологічну та освітню політику, державну підтримку фундаментальних та прикладних досліджень, сприяння участі бізнесу у національних програмах технологічного розвитку в рамках приватно-державного партнерства. Втрати інтелектуального та технологічного національного капіталу внаслідок програм жорсткої бюджетної економії (у тому числі

і в рамках вимог зовнішнього кредитування) позбавляють нашу економіку майбутніх можливостей та ресурсів;

– міжнародна наукова та технологічна кооперація, забезпечення участі у міжнародних проектах та програмах. Від інтернаціоналізації технологічного розвитку у 70–90 роки минулого століття світова економіка сьогодні впевнено перейшла до його глибокої глобалізації. Наша держава не може мати ефективну технологічну політику без її включення у глобальні та регіональні організаційні та фінансові механізми генерування та використання інновацій;

– створення фінансової інфраструктури у рамках національної моделі приватно-державного партнерства, що орієнтована на генерування та дифузії інновацій, формування та реалізацію національних технологічних проектів. Сьогоднішні успіхи найбільш просунутих у технологічному відношенні держав мають чітке фінансове підґрунтя – не лише у вигляді грошей як таких, а ще й як певні інституційно-фінансові конструкції, які враховують такі суперечливі вимоги до інноваційної діяльності, як жорсткі бюджетні обмеження, з одного боку, та неможливість стовідсоткової гарантії бажаного результату – з іншого.

Висновки. Сучасні концептуальні підвалини державного регулювання можуть бути створені лише на підставах послідовного врахування та використання чинників інституційного порядку, перш за все інституційних обмежень та ресурсів. Нігілістичне ставлення до історичних ціннісно-інституційних основ конкретної країни та намагання щонайшвидше її уніфікувати відповідно до кон'юнктурних міркувань можуть приректи таку країну на довічне відставання від сучасних лідерів світового інноваційного розвитку.

Ефективний структурний та технологічний розвиток неможливий без належної поваги до наявних інституційних ресурсів суспільства. Ідеологія "чистої дошки" є небезпечною як з точки зору збереження національної суб'єктності, так і з точки зору пошуку власного місця у глобальному потоці технологічних та інституційних змін. Світовій економіці не потрібна ще одна Південна Корея або ще одна Фінляндія, але вкрай потрібною повинна бути Україна.

Література

- Ещенко, П. С., Арсеєнко, А. Г. (2012) Куди прямує глобальна економіка у XXI столітті? Київ: Знання України. 479 с.
- Геєць, В. М. (ред.) (2015) Інноваційна Україна 2020: національна доповідь. Київ: НАН України. 336 с.
- Лапко, О. (1999) Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: монографія. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України. 253 с.
- Ліпов, В. В. (2011) Інституційна комплементарність соціально-економічних систем: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 483 с.

- Мацелюх Н. П., Дем'янчук, Г. В. (2014) Фінансування та стимулювання комерціалізації інновацій в Україні: проблеми і шляхи вирішення. *Наука та інновації*. № 3. С. 69–79.
- Федулова, Л. І. (2012) Концептуальна модель інноваційної стратегії України. *Економіка і прогнозування*. № 1. С. 87–100.
- Шумпетер, Й. (1982) Теория экономического развития. Москва: Прогресс. 400 с.
- Яненко, І. Г. (2012) Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили. 380 с.
- Freeman, C. (1995) The National System of Innovation in Historical Perspective. *Cambridge Journal of Economics*. № 19. P. 5–24.
- Freeman, C. (2009) Developing science, technology and innovation indicators: What we can learn from the past, *Research Policy*. Vol. 38. Issue 4. P. 583–589.
- Hayek, F. (1991) The Fatal Conceit: The Errors of Socialism (The Collected Works of F. A. Hayek) Paperback. October 4.
- Perez C. (2002) Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages. London: Elgar.
- The Global Information Technology Report 2016* (2016) Innovating in the Digital Economy. http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf

References

- Yeshchenko, P.S., Arseienko, A.H. (2012) Kudy priamuie hlobalna ekonomika u XXI stolitti? [Where does the global economy go in the 21st century?] Kyiv: Znannia Ukrainy. 479 p. (In Ukrainian)
- Heiets, V.M. (red.) (2015) Innovatsiina Ukraina 2020: natsionalna dopovid [Innovative Ukraine 2020: National Report]. Kyiv: NAN Ukrainy. 336 p. (In Ukrainian)
- Lapko, O. (1999) Innovatsiina diialnist v systemi derzhavnoho rehuliuвання [Innovative activity in the system of state regulation]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannya NAN Ukrainy. 253 p. (In Ukrainian)
- Lipov, V.V. (2011) Instytutsiina komplementarnist sotsialno-ekonomichnykh system [Institutional complementarity of socio-economic systems]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina. 483 p. (In Ukrainian)
- Matseliukh N.P., Demianchuk, H.V. (2014) Finansuvannya ta stymuliuвання komertsializatsii innovatsii v Ukraini: problemy i shliakhy vyrishennia [Financing and Stimulating the Commercialization of Innovation in Ukraine: Problems and Solutions]. *Nauka ta innovatsii*, 3, 69–79. (In Ukrainian)
- Fedulova, L. I. (2012) Kontseptualna model innovatsiinoi stratehii Ukrainy [Conceptual model of Ukraine's innovation strategy]. *Ekonomika i prohnozuvannya*, 1, 87–100. (In Ukrainian)
- Shumpeter, J. (1982) Teorija jekonomicheskogo razvitija [The theory of economic development]. Moskva: Progress. 400 p. (In Russian)
- Yanenkova, I. H. (2012) Orhanizatsiino-upravlinski resursy innovatsiinoho rozvytku ekonomiky: metodolohiia ta praktyka [Organizational and managerial resources for innovation in economics: methodology and practice]. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU imeni Petra Mohyly. 380 p. (In Ukrainian)
- Freeman, C. (1995) The National System of Innovation in Historical Perspective. *Cambridge Journal of Economics*. № 19. P. 5–24.
- Freeman, C. (2009) Developing science, technology and innovation indicators: What we can learn from the past, *Research Policy*. Vol. 38. Issue 4. P. 583–589.
- Hayek, F. (1991) The Fatal Conceit: The Errors of Socialism (The Collected Works of F. A. Hayek) Paperback. October 4.
- Perez C. (2002) Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages. London: Elgar.

GOVERNMENT REGULATION OF INNOVATION BASED ECONOMIC DEVELOPMENT: INSTITUTIONAL RESTRICTIONS AND RESOURCES

Larysa Zhukova

Author's affiliation: PhD in Economics; Assistant Professor, Department of Credit and Finance, Kharkiv V. N. Karazin National University. E-mail: lnzhukova16@gmail.com

The article shows the role of institutional resources and restrictions in the formation of national conception of the government regulation of innovation based economic development. Author characterizes the risks of decline of the institutional and value status of economic freedom under the pressure of creditors and the debt as such. Revealed the general, particular and specific institutional conditions for innovation based development of the Ukrainian economy. Justified the importance of the provision (with the help of the mechanisms of government regulation) of a favorable, for this country's technological development, level of debt burden.

Key words: innovative development of the economy, government regulation, institutional restrictions, institutional resources, economic policy of the state.

JEL: H10; O11; O17.